

Fra helsetjenesten til arbeidsmarkedet

Systemskifte i Islands velferdspolitik

Stadig flere i arbeidsfør alder står utenfor arbeidslivet i Island. Krav om "systemskifte" presser seg derfor fram. Men hvordan et nytt system skal se ut, er ikke bestemt. Mens partene i arbeidslivet venter på politikerne, har de tatt skjeen i egen hånd og opprettet et rehabiliteringsfond, som skal motvirke utstøting fra arbeidslivet.

En bredt sammensatt kommisjon under statsministerens kontor utreder spørsmålet om hvordan det nye velferdssystemet skal se ut. Arbeidet har pågått siden 2005. Men partene i arbeidslivet er "lei av å vente", som Gylfi Arnbjörnsson, ASI, sier. I august etablerte islandske arbeidsgivere og LO Rehabiliteringsfondet med Vigdis Jonsdottir som direktør. Et spleiselag, der også staten yter sitt.

for sykdom eller skade, skyves ut av arbeidslivet, sier Gylfi Arnbjörnsson, generalsekretær i LO Island, og fortsetter:

- Det skal gi støtte til enkeltpersoner og betale for nødvendige behandlinger slik at arbeidstakeren kan beholde arbeidskontrakten og kontakten med arbeidslivet. Planen er i løpet av kort tid å bygge opp et nettverk av rådgivere i samarbeid med fagforeningene for å sikre en tidlig inn gripen.

vil si at vi har en netto tilgang på 600 personer til arbeidsmarkedet, og det er for lite. De siste 5 årene har vi nesten ikke hatt tilgang av islandske arbeidstakere til arbeidsmarkedet. Ikke å undres at det da er behov for utenlandske arbeidstakere, sier han.

Tallet på utenlandske statsborgere i Island viser en bratt stigende kurve og en dobling av antallet personer fra 10 000 i 2004 til rundt 25 000 personer i dag. Arbeidsløsheten forventes å ligge på halvannen prosent i år, og til forskjell fra andre nordiske land er den lavere blant innvandrere enn blant islendinger. Samtidig har antallet personer som mottar invalidepensjon eller rehabiliteringspenger steget betydelig. I løpet av de siste 10 årene er antallet doblet. Særlig de siste årene er økningen markant.

Det er først og fremst islendinger i aldersgruppen 35-55 år som har vært utsatt for sykdom eller skade, som mister kontakten med arbeidslivet. En årsak er at systemet slik det er i dag, fungerer som en av-og på-bryter. Det kreves en uføregrad på minimum 75 % for å få rett til sykepenger. Det fører til at mange unødige sykemeldes 100 prosent. De første 18 månedene kalles det rehabiliteringspenger, deretter må en søke om invalide-/uførepensjon.

Utfordringen som regjeringen har grepet fatt i er å få

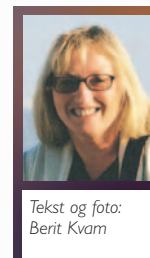
Direktør Vigdis Jonsdottir i Rehabiliteringsfondet, sammen med generalsekretær Gylfi Arnbjörnsson i LO.

Arbeidsliv i Norden treffer begge når Vigdis Jonsdottir har sin første arbeidsuke. Hun er allerede i gang med å medansette folk i sekretariatet, og hun har inngått avtale med rådgivende helsepersonell; som psykolog, fysioterapeut og spesialist i arbeidsmedisin.

- Rehabiliteringsfondets primære oppgave er å forhindre at mennesker som er utsatt

- Planen er også å bygge en sterk faglig organisasjon for rehabilitering som kan bidra markant til økt velferd for både enkeltmennesker, arbeidslivet og samfunnet som helhet, sier han, og viser til en betenkelig utvikling:

- Det kommer 1800 nye inn på arbeidsmarkedet hvert år. Samtidig viser statistikken at 1200 førtidspensjoneres. Det

Tekst og foto:
Berit Kvam

de 13-15 000 personene som er på rehabiliteringspenger tilbake til arbeidsmarkedet, for å hindre en overgang til invalidepensjon.

Dette er en del av det systemskiftet som er undervegs, og som innebærer en ny organisering av velferdstjenesten. Det krever blant annet en lovendring som gjør det mulig å ha en gradert sykemelding, at man finner fram til et system for å vurdere arbeidsevne. Og kanskje det viktigste ifølge Soffia Gísladóttir: at det skjer en mentalitetsendring.

Behov for mentalitetsendring

- Alle må tenke annerledes; fra legen til arbeidsmarkedet. Det er behov for en mentalitetsendring, sier Soffia Gísladóttir, prosjektleder i det islandske sosial- og sosialforsikringsministeriet.

Hun var tidligere med å starte et prosjekt i Husavík, et tettsted med 2 500 innbyggere og mellom sju og ti prosent funksjonshemmete (disabled). Hensikten med prosjektet var å se på hva folk kan gjøre, i stedet for hva de ikke kan gjøre. Erfaringene var at når folk får hjelp og de profesjonelle samarbeider om oppgaven, er sjansene gode for at svært mange kommer i jobb, selv dem som har vært ute av arbeidslivet i ti år og mer.

Men en viktig utfordring, mener hun, er å finne et felles system for vurdering av arbeidsevne. Det er en av sakene det arbeides aktivt med i departementet.

Mer forskning

For å finne mer ut av hva som skal til for å få flere i jobb, har Arbeidsdirektoratet i samarbeid med helsetjenesten, trygdekontoret og den kommunale sosialtjenesten satt i gang forsknings- og utviklingsprosjektet "Hvor".

Hensikten er å gi dem som står utenfor mulighet til å utforske sin egen arbeidsevne før de havner på varige ytelser, men uten at de risikerer å miste sin økonomiske trygghet. Et pilotforsøk som pågikk i fjor, viste at 75 prosent av dem som fikk hjelp gjennom "Hvor", kom i jobb. Hensikten nå er ikke kun å telle antall personer som kommer i jobb, men å dokumentere hvilke hindre som finnes, for å komme i jobb.

"Hvor" ledes av et tverrfaglig team, bestående av lege med arbeidsmedisinsk kompetanse, psykolog, fysioterapeut og sosionom. På bakgrunn av medarbeidernes erfaringer med rehabiliterings spørsmål gjennom mange år, har de bygget opp et tiltak som skal hjelpe potensielt langtidsledige og andre som står utenfor arbeidsmarkedet til en jobb. Ved å koble arbeidsmarkedsmyndighetene og helsetjenesten sammen, og gi rådgivning og veiledning til dem som har størst behov for det, skal tiltaket være arbeidsrettet fra første dag. Fastlegen tilrår hvilke personer som skal få hjelp, og når tilbudet skal avsluttes.

- Vi kan bistå gjennom å motivere en person til å komme i jobb, og følger gjerne opp i to-tre måneder etter at han eller hun har kommet i jobb. Det behøver ikke være mer enn en 30 prosent jobb. Vi vil forsøke å hindre at folk blir førtidspensjonerte, for veldig få av dem kommer i jobb igjen. Det verste er å bli arbeidsløs. Det viser seg at de som arbeider har en klart bedre livskvalitet enn de som ikke er i arbeid, sier Dr. Eiríkur Lindal, psykologen i prosjektet.

- Å forandre det komplekse systemet slik at det blir enklere for den enkelte som trenger hjelp, har vært en drøm vi har

hatt lenge. Det vi gjør nå er litt som det norske NAV, sier han.

Pensjonsfondene tappes

Partene i arbeidslivet har lenge vært urolig for at stadig flere skyves ut av arbeidsmarkedet. Arbeidskraften trengs. Dessuten tappes pensjonsfondene for midler på grunn av et uventet høyt antall tidligpensjonerte.

I Island er arbeidstakernes pensjonsrettigheter og rett til sykepenger i stor grad knyttet til arbeidsforholdet. Den enkelte ansatte betaler 4 prosent av sin lønn til pensjonsfondet, mens arbeidsgiver skyter inn 8 prosent. Utbetalingene av uføretrygd er nå blitt så store at det kan gå utover størrelsen på pensjonsutbetalingen til alderspensjonistene.

- Partene har lenge vært i dialog med myndighetene for å få brutt strømmen av unge førtidspensjonerte. Nå er det i ferd med å skje et paradigmeskifte i Island, sier LO's generalsekretær Gylfi Arnbjörnsson, og tenker ikke minst på Rehabiliteringsfondet som partene har opprettet.

Spørsmålet mange stiller er om Rehabiliteringsfondet kan skape et A-lag og et B-lag; et to-spors rehabiliteringssystem fordi fondet skal hjelpe arbeidstakere som står i fare for å støttes ut. Men hva da med dem som står utenfor og vil inn? Og hva med dem som ikke er LO-medlemmer?

- Det blir fortsatt statens oppgave å hjelpe dem som står utenfor arbeidsmarkedet. Rehabiliteringsfondet skal være en støtte for alle lønnsuttakere, og kommer til å samarbeide nært med staten blant annet om et felles system for vurdering av arbeidsevne, sier Gylfi Arnbjörnsson.